

INSTITUTE OF ANTHROPOLOGY

In 300 cuốn, tại Công ty Cổ phần Khoa học và Công nghệ Hoàng Quốc Việt, theo Giấy phép xuất bản số 306/GP-BTTTT, ngày 28-8-2023. Phát hành qua mạng lưới bưu điện Việt Nam trên toàn quốc: Mã ấn phẩm: C212; Hotline 1800.585855. Hoặc tòa soạn Tạp chí Dân tộc học (Số ĐT: 02462730420). In xong và nộp lưu chiểu 31-08-2023.

Giá: 40.000đ

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC - SỐ 4 (238) - 2023 - ANTHROPOLOGY REVIEW

ISSN 0866 - 7632

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC

4 (238)

2023

VIỆN DÂN TỘC HỌC
VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

**VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM**

DÂN TỘC HỌC

Tạp chí chuyên ngành Dân tộc học
Năm thứ XXXIX
Số 4 (238) - 2023

Ra hai tháng một kỳ

TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ
Tầng 10, nhà A, số 1 Liễu Giai, Ba Đình Hà Nội
Điện thoại: 84-024-62730420
E-mail: tapchidantochoc@gmail.com
Website: viendantochoc.vass.gov.vn

Số chuyên đề: Quan hệ dân tộc ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc

VIỆN DÂN TỘC HỌC - VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

		MỤC LỤC	
Tổng biên tập			Trang
PGS.TS. NGUYỄN VĂN MINH			
Phó Tổng biên tập			
PGS.TS. NGUYỄN THỊ THANH BÌNH	Vương Xuân Tình	* Nghiên cứu quan hệ dân tộc xuyên biên giới Việt Nam - Trung Quốc: Tiếp cận, lý thuyết và phân tích	3
* * *	Nguyễn Văn Minh	* Quan hệ dân tộc với phát triển kinh tế - xã hội vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc hiện nay	19
HỘI ĐỒNG BIÊN TẬP			
PGS.TS. Nguyễn Văn Minh (Chủ tịch)	Bùi Thị Bích Lan	* Quan hệ xã hội phía nội biên giữa các dân tộc thiểu số vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc	31
TS. Bùi Thị Bích Lan (Thư ký)	Trần Hồng Thu	* “Cùng thắng”: Mối quan hệ trong phát triển nông nghiệp của người dân tộc thiểu số và người Kinh ở biên giới Việt Nam - Trung Quốc	45
PGS.TS. Nguyễn Thị Thanh Bình	Nguyễn Thị Tám	* Quan hệ nội tộc người trong hoạt động kinh tế ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc	58
PGS.TS. Phạm Quang Hoan	Nguyễn Văn Minh	* Một số vấn đề về quan hệ dân tộc xuyên biên giới Việt Nam - Trung Quốc hiện nay	70
PGS.TS. Vương Xuân Tình	Lý Cẩm Tú	* Quan hệ giữa người dân các dân tộc với quốc gia - dân tộc ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc hiện nay	85
PGS.TS. Bùi Văn Đạo	Lý Cẩm Tú	* Tác động của quan hệ giữa người dân các dân tộc với quốc gia đến phát triển ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc hiện nay	96
PGS.TS. Nguyễn Ngọc Thanh	Lý Hành Sơn		
PGS.TS. Bùi Xuân Đính	Lê Thị Hường	* Quan hệ dân tộc xuyên biên giới của người Tày, Nùng ở xã Bảo Lâm, huyện Cao Lộc, tỉnh Lạng Sơn hiện nay	108
TS. Trần Văn Hà	Nguyễn Thành Trung	* Một số vấn đề về tệ nạn xã hội ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc	118
TS. Lý Hành Sơn			
TS. Trần Minh Hằng			
TS. Nguyễn Công Thảo			
* * *			
TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ			
TS. Hoàng Phương Mai (Thư ký)			
ThS. Phạm Thị Thu Hà			
ThS. Lục Mạnh Hùng			
Thiết kế bìa: ThS. Lục Mạnh Hùng			
Chuyển ngữ: TS. Vương Ngọc Thi			
Tài khoản: Viện Dân tộc học			
STK: 001.1.00.1715230			
Sở giao dịch Ngân hàng			
TMCP Ngoại thương Việt Nam			
Số 11 Láng Hạ, Ba Đình, Hà Nội			

TÓM TẮT TIẾNG VIỆT SỐ 4/2023

1. Vương Xuân Tình: Nghiên cứu quan hệ dân tộc xuyên biên giới Việt Nam - Trung Quốc: Tiếp cận, lý thuyết và phân tích

Tóm tắt: Với tiếp cận biên giới không phải nơi chia tách mà là không gian xã hội, nghiên cứu quan hệ dân tộc/tộc người xuyên biên giới Việt Nam - Trung Quốc được nhìn nhận qua ba lý thuyết: lý thuyết không gian thứ ba (Theory of third space), thuyết chủ nghĩa quốc tế bình dân (Banal cosmopolitanism) và lý thuyết xây dựng quốc gia - dân tộc (Theory of nation - state building). Theo đó, bài viết tập trung phân tích quan hệ buôn bán, di cư lao động, hôn nhân và tội phạm xuyên biên giới của các tộc người thiểu số nơi đây trong bối cảnh thiết chế địa phương vắt qua đường biên đã tồn tại từ lâu đời, cùng sự phát triển, mở cửa của Trung Quốc và Việt Nam hiện nay.

Từ khóa: Quan hệ dân tộc xuyên biên giới, tiếp cận, lý thuyết, phân tích.

2. Nguyễn Văn Minh: Quan hệ dân tộc với phát triển kinh tế - xã hội vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc hiện nay

Tóm tắt: Đến nay đã có không ít nghiên cứu từ nhiều góc độ về quan hệ dân tộc ở nước ta, song vẫn thiếu những công trình về quan hệ dân tộc với phát triển kinh tế - xã hội, đảm bảo an ninh - quốc phòng tại các vùng biên giới Việt Nam. Trên cơ sở nguồn tư liệu thực địa khảo sát năm 2022 và 2023 tại 3 xã/thị trấn biên giới thuộc tỉnh Quảng Ninh, Cao Bằng và Lào Cai (cụ thể xem trong bài viết của Bùi Thị Bích Lan trong số tạp chí này) cũng như tham khảo các nguồn tài liệu khác, bài viết tập trung làm rõ một số vấn đề về quan hệ dân tộc với phát triển vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc hiện nay. Kết quả nghiên cứu cho thấy các mối quan hệ dân tộc nơi đây đang là yếu tố quan trọng góp phần phát triển sản xuất, mở rộng diện tích các cây trồng và vật nuôi thương phẩm, ngành nghề phi nông nghiệp; quản lý xã hội; bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa tộc người với phát triển văn hóa quốc gia;... Tuy vậy, quan hệ dân tộc trong vùng vẫn phụ thuộc nhiều vào các chính sách phát triển, nhất là chính sách dân tộc của Đảng và Nhà nước đối với các vấn đề về phát triển kinh tế - xã hội, tạo việc làm và thu nhập; quản lý thôn/bản, nâng cao dân trí, chăm sóc sức khỏe, bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa tộc người và phát triển văn hóa quốc gia.

Từ khóa: Quan hệ dân tộc với phát triển, vùng biên giới, Việt Nam - Trung Quốc.

3. Bùi Thị Bích Lan: Quan hệ xã hội phía nội biên giữa các dân tộc thiểu số vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc

Tóm tắt: Bài viết phân tích mối quan hệ xã hội phía nội biên giữa các dân tộc thiểu số vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc, trong đó tập trung vào một số khía cạnh cụ thể như: quan hệ trong bố trí dân cư và không gian sinh tồn, quan hệ trong xây dựng thiết chế xã hội và cộng đồng cư trú, quan hệ trong hôn nhân, và quan hệ về di chuyển cư. Kết quả cho thấy, các tộc người dù đã định cư lâu đời hay mới di cư đến, dù có dân số đông hay ít, đều có tinh thần đoàn kết, sát cánh cùng nhau vượt qua những khó khăn trong cuộc sống. Tuy nhiên, hiện nay sự phân tầng xã hội và chênh lệch mức sống ngày càng cao; những khác biệt về khả năng tiếp cận giáo dục, tham gia hệ thống chính trị và lợi ích ngày càng rõ giữa các tộc người nói chung và giữa người tại chỗ và người di cư nói riêng là những vấn đề đang đặt ra, đòi hỏi cần có chính sách phù hợp, linh hoạt và kịp thời để phát triển kinh tế - xã hội, bảo đảm an ninh, chính trị, quốc phòng và thực hiện thành công chiến lược đại đoàn kết toàn dân tộc ở vùng biên giới; đồng thời tránh tạo kẽ hở cho các thế lực thù địch lợi dụng nhằm phá hoại an ninh chính trị của đất nước.

4. Trần Hồng Thu: “Cùng thắng”: Mối quan hệ trong phát triển nông nghiệp của người dân tộc thiểu số và người Kinh ở biên giới Việt Nam - Trung Quốc

Tóm tắt: Bài viết phân tích mối quan hệ trong hoạt động nông nghiệp giữa người dân tộc thiểu số và người Kinh ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc. Khi chuyển cư lên vùng biên giới, trong quan hệ với người dân tộc thiểu số, người Kinh đã lựa chọn chiến lược “cùng thắng” để phát triển kinh tế. Với quan hệ này, người Kinh đã đạt được nhiều lợi ích trong chia sẻ tài nguyên đất đai, ổn định cuộc sống và làm giàu ở nơi biên giới. Người dân tộc thiểu số cũng đạt được các lợi ích trong thay đổi tư duy kinh tế, nâng cao nhận thức về chuyển đổi sản xuất nông nghiệp hàng hóa. Tuy vậy, trong mối quan hệ đó cũng còn ẩn chứa một số yếu tố khiến người dân tộc thiểu số chưa thu được lợi ích bằng người Kinh, tạo ra mâu thuẫn về đất đai, thua lỗ trong sản xuất do sự ép giá, cạnh tranh không lành mạnh... dẫn đến những tâm lý, định kiến không tốt ảnh hưởng đến quan hệ dân tộc và tăng cường khối đại đoàn kết dân tộc vùng biên giới. Điều này đặt ra yêu cầu cần có chính sách quản lý hiệu quả hơn mối quan hệ giữa người dân tộc thiểu số và người Kinh ở vùng biên giới.

Từ khóa: Quan hệ dân tộc, phát triển nông nghiệp, dân tộc thiểu số, người Kinh, biên giới Việt - Trung.

5. Nguyễn Thị Tám: Quan hệ nội tộc người trong hoạt động kinh tế ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc

Tóm tắt: Vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc (Việt - Trung) hiện nay tồn tại đồng thời ba mối quan hệ kinh tế chủ yếu: quan hệ trong nội tộc người, giữa các tộc người và

xuyên biên giới. Trong đó, quan hệ kinh tế nội tộc người còn ít được nghiên cứu. Trong mối quan hệ kinh tế nội tộc người, bên cạnh những hoạt động tương trợ, đã xuất hiện những yếu tố mới có tác động đến đời sống kinh tế - xã hội và tình hình an ninh trật tự vùng biên. Dựa trên kết quả nghiên cứu thực địa tại ba địa bàn biên giới đối với các tộc người Tày, Nùng, Hmông, Dao, Kinh ở xã Hoàn Mô, huyện Bình Liêu, tỉnh Quảng Ninh (8/2022); thị trấn Tà Lùng, huyện Quảng Hòa, tỉnh Cao Bằng (10/2022); xã Bản Lầu, huyện Mường Khương, tỉnh Lào Cai (3/2023) và một số tư liệu điền dã của tác giả trong thời gian 2019-2021 tại các địa bàn khác, bài viết phân tích mối quan hệ nội tộc người ở các khía cạnh chính: Nông nghiệp, thương mại và làm thuê, để nhận diện những đặc điểm của mối quan hệ kinh tế nội tộc người ở vùng biên giới Việt - Trung hiện nay.

Từ khóa: Quan hệ dân tộc, kinh tế, nội tộc người, biên giới Việt Nam - Trung Quốc.

6. Nguyễn Văn Minh: Một số vấn đề về quan hệ dân tộc xuyên biên giới Việt Nam - Trung Quốc hiện nay

Tóm tắt: Vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc (Việt - Trung) là địa bàn sinh sống chủ yếu của nhiều tộc người thuộc các ngôn ngữ khác nhau, có quan hệ lâu dài về nguồn gốc lịch sử, trong đó nhiều dân tộc có đồng tộc và thân tộc cư trú ở dọc hai bên biên giới, dẫn đến việc hình thành và ngày càng gia tăng các mối quan hệ dân tộc xuyên biên giới. Trên cơ sở làm rõ thực trạng quan hệ dân tộc xuyên biên giới Việt - Trung của người dân các tộc người, bài viết cho thấy do mối quan hệ này ngày càng gia tăng nên người dân các tộc người hai bên biên giới có nhiều cơ hội hỗ trợ nhau phát triển sản xuất, trao đổi thương mại, di cư lao động, hôn nhân, giao lưu văn hóa,... Song, phần lớn các trường hợp qua lại biên giới đều vi phạm các quy định pháp luật về quản lý và bảo vệ biên giới của hai nước Việt Nam, Trung Quốc. Do đó, vẫn còn không ít vấn đề đặt ra đối với quan hệ dân tộc xuyên biên giới phía Bắc hiện nay cần giải quyết, đồng thời cần thực hiện những chính sách phù hợp hơn với bối cảnh hiện nay về đổi mới cơ cấu kinh tế, giải quyết việc làm, phát huy các giá trị văn hóa tộc người, đồng thời tăng cường văn hóa quốc gia phục vụ phát triển, đảm bảo an ninh, chính trị và quốc phòng vùng biên giới. Trên cơ sở tổng hợp nguồn tư liệu điền dã tháng 10 - 11 năm 2022 và tháng 3 năm 2023 tại các tỉnh Quảng Ninh, Cao Bằng, Lào Cai và tham khảo các kết quả nghiên cứu khác đã công bố, bài viết trình bày một số khía cạnh về quan hệ tộc người xuyên biên giới Việt - Trung và vấn đề đặt ra hiện nay.

Từ khóa: Quan hệ dân tộc, xuyên biên giới, Việt Nam, Trung Quốc.

7. Lý Cẩm Tú, Lý Hành Sơn: Quan hệ giữa người dân các dân tộc với quốc gia - dân tộc ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc hiện nay

Tóm tắt: Trong những năm gần đây, đã có nhiều nghiên cứu về quan hệ dân tộc được ngành Dân tộc học thực hiện, song nghiên cứu về quan hệ của người dân các tộc người ở các vùng biên giới với quốc gia - dân tộc Việt Nam trong bối cảnh hội nhập quốc tế hiện nay thì còn nhiều hạn chế. Trên cơ sở tư liệu điền dã năm 2022 - 2023 và một số công trình nghiên cứu đã công bố, bài viết làm rõ thực trạng quan hệ của người dân ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc với quốc gia Việt Nam hiện nay, diễn ra trong nhận thức và thực hành các vấn đề về củng cố hệ thống chính trị, thực hiện các chính sách phát triển kinh tế - xã hội, đảm bảo an ninh - quốc phòng nơi biên giới; quản lý xã hội ở địa phương, chấp hành pháp luật nhà nước, phát huy giá trị văn hóa tộc người và văn hóa quốc gia; và các vấn đề về giáo dục, y tế và truyền thông quốc gia.

Từ khóa: Quan hệ dân tộc, quốc gia - dân tộc, biên giới, Việt Nam, Trung Quốc.

8. Lý Cẩm Tú, Lý Hành Sơn: Tác động của quan hệ giữa người dân các dân tộc với quốc gia đến phát triển ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc hiện nay

Tóm tắt: Đến nay đã có không ít nghiên cứu về quan hệ dân tộc ở trong và ngoài nước, song vẫn chưa có nhiều công trình viết về chủ đề quan hệ của người dân các tộc người với quốc gia Việt Nam, đặc biệt về tác động của quan hệ này tới phát triển kinh tế - xã hội ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc. Do đó, bài viết này muốn góp phần làm rõ những tác động tích cực và hạn chế của quan hệ giữa người dân các tộc người với quốc gia Việt Nam đến phát triển kinh tế - xã hội, xây dựng khối đại đoàn kết dân tộc và đảm bảo an ninh, chính trị, quốc phòng ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc hiện nay. Từ đó, nêu lên một số vấn đề đặt ra và đề xuất một số kiến nghị nhằm nâng cao hơn nữa hiệu quả của mối quan hệ giữa người dân các tộc người với quốc gia Việt Nam tại các địa phương biên giới này trong bối cảnh quốc tế ngày càng có những diễn biến phức tạp.

Từ khóa: Quan hệ tộc người với quốc gia - dân tộc, biên giới, Việt Nam, Trung Quốc.

Từ khóa: Quan hệ xã hội, dân tộc thiểu số, biên giới Việt Nam - Trung Quốc.

9. Lê Thị Hương: Quan hệ dân tộc xuyên biên giới của người Tày, Nùng ở xã Bảo Lâm, huyện Cao Lộc, tỉnh Lạng Sơn hiện nay

Tóm tắt: Sinh sống nhiều đời ở khu vực biên giới Việt Nam - Trung Quốc, người Tày và người Nùng ở xã Bảo Lâm, huyện Cao Lộc, tỉnh Lạng Sơn đã hình thành các mối quan hệ xuyên biên giới từ lâu. Từ khi tái thông thương biên giới Việt Nam - Trung Quốc năm 1991, các quan hệ xuyên biên giới của người Tày và người Nùng nơi đây càng có nhiều cơ hội mở rộng và phát triển. Bài viết phân tích các mối quan hệ xuyên biên giới của hai tộc người này, trong đó tập trung chủ yếu vào các khía cạnh chính là hoạt động kinh tế và quan hệ hôn nhân, nêu lên một số vấn đề đặt ra và đề xuất những kiến nghị góp phần ổn định đời sống kinh tế,

xã hội, quản lý các mối quan hệ tộc người của người Tày và người Nùng tại điểm nghiên cứu nói riêng và các tộc người cư trú ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc nói chung.

Từ khóa: *Quan hệ tộc người, xuyên biên giới, người Tày, người Nùng, Lạng Sơn.*

10. Nguyễn Thành Trung: Một số vấn đề về tệ nạn xã hội ở vùng biên giới Việt Nam - Trung Quốc

Tóm tắt: *Biên giới Việt Nam - Trung Quốc là địa bàn trọng yếu về kinh tế - xã hội, quốc phòng, an ninh của nước ta. Song, các tệ nạn xã hội nơi đây vẫn luôn là vấn đề phức tạp, tác động không nhỏ đến đời sống của người dân, sự phát triển kinh tế - xã hội, đảm bảo an ninh trật tự. Qua phân tích các tài liệu liên quan, tư liệu điền dã tại xã Bản Lầu (huyện Mường Khương, tỉnh Lào Cai) và thị trấn Tà Lùng (huyện Quảng Hòa, tỉnh Cao Bằng) cho thấy, tình hình tệ nạn xã hội ở vùng biên giới có xu hướng giảm trong đại dịch COVID-19 nhưng bắt đầu gia tăng trở lại sau khi đại dịch COVID-19 được khống chế. Mặc dù chính quyền địa phương và các lực lượng chức năng đã triển khai nhiều biện pháp quản lý, đấu tranh nhằm hạn chế các tệ nạn xã hội, song do nhiều nguyên nhân như vị trí địa lý, địa hình, môi trường sống, quan hệ dân tộc và quan hệ xã hội lâu đời giữa người dân trong nước và với bên kia biên giới, hiểu biết hạn chế của một bộ phận người dân về pháp luật..., nên tình hình tệ nạn xã hội vùng biên giới vẫn có những diễn biến phức tạp, khó lường. Vì vậy, các lực lượng chức năng và hệ thống chính trị cần đẩy mạnh tuyên truyền, quản lý có hiệu quả hơn các vấn đề về tệ nạn xã hội, trong đó cần chú ý đến đặc điểm kinh tế - xã hội, văn hóa tộc người vùng biên.*

Từ khóa: *Tệ nạn xã hội, biên giới Việt Nam - Trung Quốc, vùng biên giới.*